

Met *Expo '58 als belichaming van het humanistisch modernisme* geeft Kint een ruime en tevens diepgaande kijk op een van de meest intrigerende periodes van de afgelopen eeuw.

Lisa DE VISSCHER

*

CORNELIS VERHOEVEN – POSTUUM

Cornelis Verhoeven, *Twaalf confidenties. Filosofische bespiegelingen*. Amsterdam, Nieuwezijds, 2001, 94 pp., € 11,50. ISBN 90 5712 123 9.

Verhoevens postume werk is het deel van het oeuvre dat na zijn overlijden wordt gepubliceerd; dat is zijn *opus postumum*. In zijn *Register. Bedenkingen over woordjes en glossen*, maakt Verhoeven zich nogal vrolijk over de neiging van sommige mensen om 'postuum' een nog 'Latijns' aanblik te geven door 'posthuum' te schrijven. Hij vermoedt dat hier een exotisch tintje heeft meegewerkt of een klakkeloze nabootsing van de Angelsaksische schrijfwijze van dit van huis uit Latijnse woord. "Hoe ze er daar toe gekomen zijn 'author' en 'posthumous' te schrijven, weet ik niet en daar ga ik ook niet over, maar het zou kunnen zijn, dat er ook daar een zekere Harrius achter zit die veel aanhangers heeft gevonden. (Verhoeven zinspeelt op een zekere Arrius, een parvenu uit de eerste eeuw voor Christus die te pas en te onpas een h voor een klinker uitsprak en dan dacht dat hij het heel mooi had gezegd). Hoe dan ook, het verkeerde voorbeeld dient geen navolging" (uit: *Register*, Amsterdam, Van Gennep, 1995, p. 131).

Dat uitgevers aan het nagelaten werk van een belangrijk auteur aandacht besteden, is een van de goede voorbeelden die wel navolging verdienen. Cornelis Verhoeven, op 11 juni 2001 gestorven, is zo'n belangrijk auteur, eigenlijk de belangrijkste en oorspronkelijkste die we in het Nederlands taalgebied kennen. Van hem is nog een en ander ongepubliceerd en/of ongebundeld achter gebleven. We kunnen alleen maar hopen dat zijn erfgenamen en zijn laatste uitgever, *Damon*, die in de tweede helft van de jaren negentig tien delen 'Verhoeven Werken' op markt heeft gebracht, daar nog iets aan doen, want Verhoeven is iemand die we kunnen blijven lezen. Op de dag van zijn wat vreemde uitvaart is, in samenwerking met zijn vriend Ben Schomakers, nog de geannoteerde vertaling van *Plato's Zevende brief* (Leende, Damon) verschenen, en sedertdien hebben hier en daar nog enkele bundels opstellen met een bijdrage van hem het licht gezien. Zelden hebben we zo een productief auteur ontmoet die bovendien 'zo voortijdig', dat wil zeggen ver vóór de 'deadline', een gevraagde bijdrage instuurde. Aan het woord 'deadline' had hij trouwens een hekel; hij noemde het een luguber woord (zie: 'Het boek onder druk', tekst van een in Antwerpen (22.10.1997) gehouden lezing en gepubliceerd in *Streven*, jrg. 64, nummer 11, december 1997). Toen wij hem in de zomer van 1996 tijdens een bezoek aan Gent bij het afscheid nemen 'en passant' suggereerden dat een bijdrage voor 'De uil' voor de nieuwe jaargang zeker welkom zou zijn, kregen we drie dagen later een heus essay, 'Niets anders dan...' toegestuurd (zie: *De uil van Minerva*, volume 13, herfst 1996, ook opgenomen in: *Hetzelfde anders. Verhoeven werken 2*, Best, Damon, 1997).

Het fraaie boekje, *Twaalf confidenties*, behoort ook tot het postume werk van Verhoeven, althans als bundel, want sommige hoofdstukjes zijn al eerder gepubliceerd. Op 15 januari 2001, een paar maanden voor Verhoeven ernstig ziek werd en van dan af niet meer kon schrijven, vroeg Paul Wouters, toen nog directeur van de Internationale School voor Wijsbegeerte (Leusden), of de filosoof van de verwondering geen klein boekje voor de reeks 'Annuïteiten van de ISVW' zou samenstellen; hij zou de tekst in september van dat jaar moeten inleveren. Met de initiatiefnemer prijzen we ons gelukkig dat de auteur onmiddellijk aan het werk ging en de bundel kon afwerken voor het te laat was.

De twaalf thema's die we hier aangeboden krijgen, zijn onderwerpen waarmee de auteur zich z'n hele schrijversleven heeft bezig gehouden, zoals het onderwijs, het wonder van de poëzie, het fenomeen van de ruimte en van de tijd, de arrogantie en de ironie. Nooit staan bespiegelingen als deze bol van parmantige academismen. Alledaagse ervaringen vormen meestal het uitgangspunt, de filologische weg, dat wil zeggen, de liefde voor de werkzaamheid van de woorden, radicaliseert dit vertrekpunt, en de scepsis rondt de beschouwing af. Het gaat dan om een scepsis die deels kritisch is – kritiek op wie zich teveel aanmatigt – deels onkritisch blijft wanneer de scepsis, zoals het woord zegt, theoretisch, beschouwend vanuit de verwondering, de dingen laat zijn zoals ze zijn. De kritiek op absurde toestanden haalt hier wel de boventoon: in toenemende mate stak Verhoeven de draak met allerlei alledaagse vormen van activisme, eindeloze bemoeienissen, 'politieke correctheid', despotische reorganisatiezucht, Angelsaksisch programmeren en het modieuze taalgebruik van de agogen. Een citaat ter illustratie: "Bij nader inzien lijkt het mij steeds afschuwelijker en meer 'discriminerend' om als kind of als jongere in het onderwijs weliswaar centraal gesteld te worden, maar vervolgens bij wijze van straf daarvoor te worden opgesloten in een kinderkamer, een eigen, aparte wereld toegedicht te krijgen en het te moeten meemaken dat iemand op pantoffels en met een snotterig soort van begrip in die imaginaire ruimte binnendringt om je zijn wereld aan te smeren, in plaats van regelrecht erkend te worden als een volwaardige, unieke en onvervangbare bewoner van de ene gezamenlijke en eindeloos boeiende wereld" (p. 46). Hiermee wil Verhoeven ingaan tegen de slogan van onderwijsdeskundigen (die zelden van onderwijs kaas gegeten hebben) dat 'leerkrachten' (wat een afschuwelijk woord) zich in de wereld van het kind 'zouden moeten verplaatsen', of aansluiting zouden moeten zoeken 'bij de belevingswereld van de leerlingen'. Die twee-werelden-ideologie heeft Verhoeven steeds verworpen, omdat dit altijd met zich heeft meegebracht dat de leerling niet ernstig wordt genomen. Er is maar een wereld, de onze, zo bleef hij steeds herhalen, en dát die er is, stemt eindeloos tot verwondering.

Jacques DE VISSCHER

*

Correspondentie

Waarde redactie, In zijn recensie van het boek, *Dionysus of de gekruisigde* (UvM, 2002, pp. 62-3) schrijft Philip Lepers dat wij "Samuel IJsseling noemen als voorbeeld van een van de onnadenkende denkers van onze tijd die net als Nietzsche de terugkeer wensen van de echte wraak". Een dergelijke lezing is uitermate slordig en kwetsend onjuist. Wat is

dan wel de inhoud? Op p. 48 schrijft René Girard: "Onnadenkend, zoals zovele denkers van zijn en onze tijd, riep Nietzsche op Dionysus en smeekte hem de echte wraak terug te brengen als een genezing [...] voor het ressentiment". In een voetnoot *verduidelijken* we deze uitspraak door te verwijzen naar het tweede hoofdstuk, *Het dionysische en de deconstructie* van het boek van Sam IJsseling, *Apollo, Dionysos, Aphrodite en de anderen. Griekse goden in de hedendaagse filosofie* (Boom, 1994). Daarin bespreekt IJsseling precies de invloed van het Dionysische op Nietzsche en de hedendaagse (Franse) deconstructiedenkers, van wie Girard vindt dat ze onnadenkend tewerk gaan.

Natuurlijk is Girards interpretatie van Nietzsche en het deconstructiedenken eigenzinnig en voor discussie vatbaar. We hebben getracht *argumenten* aan te brengen voor die eigenzinnige interpretatie en hopen dat die argumenten voer voor discussie zijn. We willen ons ver houden van snerende opmerkingen, wars van argumentatie, zeker als het gaat om iemand als Sam IJsseling die we, temidden van filosofische diversiteit, alleen maar kunnen waarderen en hoogachten als een denkende denker. In de (ijdele?) hoop dat recensenten en lezers teksten, naar het woord van Nietzsche, *herkauwen* vooraleer ze te evalueren.

Stijn Latré
Guido Vanheeswijck